

ارباب حلقه‌ها و اسپرانتو

جی. آر. آر. تالکین، خالق مجموعه کتاب‌های ارباب حلقه‌ها از اسپرانتو می‌گوید.

در شماره‌ی ۱۰ پیام سبزه‌اندیشان (سال سوم، زمستان ۱۳۸۳، ص ۷-۴) با اومپر تو اکو، فیلسوف، نشانه‌شناس و نویسنده‌ی مشهور ایتالیایی، آشنا شدیم و نظرات او را در باره‌ی مشکل زبان بین‌المللی و اسپرانتو خواندیم. در این شماره با جی. آر. آر. تالکین، زبان‌شناس، زبان‌دان و زبان‌ساز بزرگ انگلیسی - و خالق ارباب حلقه‌ها - آشنا می‌شویم و نظر او را در مورد زبان بین‌المللی اسپرانتو می‌خوانیم.

(که هیچ‌گاه از جذابیت اش برای او کاسته نشد)، گیلی را (که خیلی از آن بدش می‌آمد)، ولزی را (که عاشقش بود)، و فنلاندی را (که او را سرمست می‌ساخت). دو زبان اخیر و زبان اسپرانتو، تاثیر زیادی در طراحی زبان‌های فراساخته‌ی او داشت.

تالکین زبان‌ساز

همان‌گونه که بسیاری از کسانی که عاشق گوش سپردن به نوای موسیقی‌اند، خود نیز تمایل به آهنگ‌سازی دارند، تالکین نیز که انسانی زبان‌دوست بود، شروع به ساختن زبان‌های خود کرد. و بعدها در داستان‌های خود، دنیایی را برای زبان‌هایش به‌وجود آورد! معروف‌ترین زبان‌های تالکین به‌ترتیب عبارت است از کِنیا (Quenya) و سیندارین (Sindarin). کِنیا شباهت‌هایی با اسپرانتو نیز دارد (به‌عنوان مثال در مورد حرف تعریف، افعال حرکتی و غیره).

الفبای فراساخته‌ی تالکین

تالکین که زبان‌شناسی برجسته بود، برای زبان‌های خود الفبای ویژه‌ای نیز ساخت که شناخته‌شده‌ترین آن‌ها تنگ وار (Tengwar) و سیرت (Cirth) است. واژه‌ی Tengwar در زبان کِنیا به معنی حروف است. مهم‌ترین مشخصه‌ی این الفبای منطقی، وجود ارتباطی قوی بین شکل حروف آن با صدایی است که واجد آن است. حروف این الفبا عموماً از

جی. آر. آر. تالکین

جان رونالد روئل تالکین (۱۸۹۲-۱۹۷۳) زبان‌شناس تاریخی (فیلولوگ)، زبان‌دان، زبان‌ساز و نویسنده‌ی شهیر انگلیسی (۲)، در کشور آفریقای جنوبی به‌دنیا آمد ولی در سه‌سالگی به‌همراه مادر و برادرش به انگلستان بازگشت. شهرت تالکین بیشتر از هر چیزی به‌خاطر کتاب‌های علمی-تخیلی‌اش است، به ویژه کتاب ارباب حلقه‌ها (۳) که براساس آن، چندین فیلم سینمایی نیز ساخته شده است (۴). نکته‌ی بسیار قابل توجه در مورد تالکین - چنان‌که خودش گفته است - این است که داستان‌هایش را به‌خاطر زبان‌های ابداعی‌اش می‌نوشت! در واقع، به احتمال قوی، تالکین تنها فرد در دنیا است که ۱۵ زبان ابداعی ساخته است! وی می‌گوید که انگیزه‌ی اصلی‌اش از خلق دنیای تخیلی میان-زمین (۵) در کتاب‌هایش، آفرینش جهانی بوده‌است که زبان‌های ساخته شده‌ی او در آن صحبت شود.

تالکین زبان‌دان

تالکین که استاد دانشگاه آکسفورد، و از دوستان نزدیک سی. ای. اس. لوئیس (۱۸۹۸-۱۹۶۳)، نویسنده‌ی مشهور دیگر انگلیسی (۶) - خالق اثر بسیار مشهور آلیس در سرزمین عجایب - بود، از کودکی مورد تشویق‌های مادرش برای مطالعه کردن، خوش‌نویسی، نقاشی و فراگیری زبان‌های دیگر قرار گرفته بود. وی استعداد شگرفی در زبان‌آموزی از خود نشان داد. تالکین زبان‌های بسیار زیادی را فراگرفت، به‌عنوان نمونه: فرانسوی را (که از آن متنفر بود)، اسپرانتو را (که در ۱۷ سالگی آموخت، و مورد علاقه‌اش بود)، گُتی را (که نفس‌اش را بند می‌آورد)، ایتالیایی را (که برای همیشه آن‌را دوست داشت)، اسپانیایی را

Polkien

ارباب حلقه‌ها و دنیای میان‌زمین جی. آر. آر. تالکین برای بسیاری از جهانیان آشنا و دوست‌داشتنی است، اما عده‌ی خیلی از این امر اطلاع دارند که انگیزه‌ی اصلی تالکین از آفرینش این دنیای شگفت‌آور - در درجه‌ی اول - خلق جهانی بوده است که زبان‌های فراساخته‌ی او، که بالغ بر ۱۵ عدد است، در آن صحبت شود. با این وصف، زبانی که تالکین به‌عنوان زبان بین‌المللی به همه توصیه می‌کند، زبان اسپرانتو است (۱).

پهلوی نوشته می‌شد. در حال حاضر نیز زبان‌های بسیاری با دو یا چند الفبای گوناگون نوشته می‌شود، مانند زبان ژاپنی و چینی.

جالب این‌جاست که توجه تالکین به زبان‌ها در درجه‌ی اول نه به ساختار فنی آن یا "ریاضیات زبان" (یعنی دستور زبان، قواعد، ارتباط آن با نحوه‌ی تفکر و غیره)، بلکه برعکس، به‌طور عمده به جنبه‌های زیباشناختی و هنری و در کل زیبایی آن، بوده است (مباحثی مانند ترکیب صداها، آهنگ کلام و قابلیت‌های شعری زبان). به‌عنوان مثال به‌نظر تالکین، واژه‌ی ولزی ویبرن (wybren)، بسیار رساتر (و مناسب‌تر برای معنی آن، یعنی آسمان) از کلمه‌ی انگلیسی سکاکی (sky) است.

آثار تالکین

آثار اصلی تالکین، جدا از اشعار و نوشته‌های فراوانی که در زمینه‌ی زبان‌شناسی تاریخی و اسطوره‌ها و افسانه‌های باستانی تالیف کرده، عبارت است از: هابیت یا آن‌جا و باز این‌جا (۷۳-۱۹۲۵)، ارباب حلقه‌ها (۵۵-۱۹۵۴) که در سه جلد یاران حلقه، دو برج عظیم و بازگشت پادشاه منتشر شد، و سیلماریون (۱۹۷۳-۱۹۱۷) که پس از فوت‌اش توسط پسرش در سال ۱۹۷۳ منتشر گردید. تمامی این کتاب‌ها در مورد میان‌زمین و همراه با اطلاعات فراوانی در باره‌ی اقوام گوناگون ساکن آن، زبان‌ها، تاریخ، و ... حتی اسطوره‌های گوناگون ایشان است! ویلیام آلد (-۱۹۲۴)، مترجم، نویسنده و شاعر شهیر اسپرانتودان، هر سه کتاب ارباب حلقه‌ها را به زبان اسپرانتو ترجمه کرده است (۳)، که برخی از قسمت‌های آن از طریق

ترکیب دو شکل بنیادی ساخته می‌شود: خطی عمودی، که یا کوتاه است یا بلند، و یک یا دو قوس کوچک (که می‌تواند خطی زیر آن باشد، یا نباشد، و در سمت راست یا چپ خط عمودی قرار می‌گیرد). از این الفبا برای نگارش زبان‌های دیگر نیز می‌توان بهره جست، چرا که علاوه بر وجود ارتباط قوی بین شکل حروف آن با صداها، گوناگون، الفبایی فونتیک یا آوایی است، یعنی هر صدا تنها با یک حرف نگاشته می‌شود، و هر حرف تنها یک صدا دارد - دقیقاً مانند الفبای زبان اسپرانتو که در آن مسئله‌ای تحت عنوان مشکل املاء یا هجی کردن و تلفظ یا ادای کلمات وجود ندارد و هر کسی پس از چند ساعت فراگیری الفبای آن قادر است تا بدون هرگونه اشتباهی هر کلمه را کاملاً صحیح بنویسد یا تلفظ کند. حُسن الفباهای ابداعی، مانند تنگ‌وار نسبت به الفباهای زبان‌های سنتی و حتی الفباهای زبان‌های جدید، مانند اسپرانتو، که بر اساس یکی از الفباهای موجود و طبیعی است، عدم وابستگی آن‌ها به زبان، خط یا الفبای ملت یا قوم به‌خصوصی است. ولی علت این که بسیاری از مبدعین زبان‌های فراساخته، مانند دکتر زامنهوف، خالق زبان اسپرانتو، تصمیم به بهره‌گیری - و البته منطقی‌ساختن و فونتیک‌کردن - الفباهای طبیعی مانند لاتین کردند، به‌احتمال قوی سهولت در امر چاپ و تلگراف‌های بین‌المللی بوده است. با این وصف هر زبانی، چه طبیعی و چه فراساخته، در هر برهه از تاریخ می‌تواند محمل نوشتاری خود، یعنی الفبا یا خط خود را تغییر دهد. به‌عنوان نمونه زبان فارسی پیش از آن که به خط یا الفبای عربی نگاشته شود، با الفبای

ایده‌های مشترک تالکین و اسپرانتو

تاکنون برداشت‌ها و تعبیر و تفسیرهای گوناگونی از آثار علمی-تخیلی و دنیای خیالی تالکین، که در کتاب‌های گوناگون اش به تصویر کشیده شده، انجام شده است. بسیاری از ایده‌ها و ایده‌آل‌های بیان‌شده توسط تالکین در این آثار، نزدیکی فراوانی با آرمان‌های زبان بین‌المللی اسپرانتو دارد. به‌عنوان نمونه، در کتاب ارباب حلقه‌ها انواع موجودات گوناگون، شامل پری‌ها، کوتوله‌ها، هابیت‌ها و انسان‌ها، که عدم اعتماد زیادی بین ایشان حکم فرمادت، با این وصف قادرند تا اختلافات "نژادی" خود را کنار بگذارند تا با هم‌دیگر برای بهبود اوضاع میان‌زمین کار و تلاش کنند. این ایده بیان‌گر یکی از آرمان‌های اصلی زبان بین‌المللی اسپرانتو و فرهنگ آن مبنی بر تکیه کردن بر روی مشترکات انسانی و باطنی تمام آدم‌ها - در مقابل تفاوت‌های ظاهری ایشان - و هم‌کاری و هم‌یاری دوستانه‌ی ایشان در

ویلیام آلد (۱۹۲۴-)، مترجم، نویسنده و شاعر شهیر اسپرانتودان، هر سه کتاب ارباب حلقه‌ها را به زبان اسپرانتو ترجمه کرده است.

جهت ایجاد و حفاظت از صلح و آشتی جهانی در سراسر گیتی است.

هم‌چنین امید، که جان‌مایه و انگیزه‌ی اصلی در پیدایش و پیش‌برد زبان اسپرانتو در طول تاریخ آن بوده و هست - و اصولاً ریشه‌ی واژه‌ی "اسپرانتو" (Esperanto) کلمه‌ی "اسپرو" (Espero) به معنی "امید" است - در ارباب حلقه‌ها به خوبی مطرح و مشهود است: بدی و شرورت به‌وضوح توسط زشتی و عوارض آن قابل تشخیص است. خوبی و نیکی نیز به‌همین اندازه قابل تمایز است و ثمرات آن از تأثیر و تداوم بیشتری برخوردار است. هرچند تالکین در کتاب خود به وعظ و خطابه نمی‌پردازد، اما شخصیت‌های خوب او در عمل نشان‌گر نیکی‌هایی مانند بخشش، پایمردی، مهربانی و دوستی هستند. شخصیت‌های بد و خبیث، مانند سارون (Sauron) و سارومان (Saruman) نیز دچار تنفر، حرص و تشنگی قدرت هستند. تأثیر سارون بر روی کسانی که قبلاً انسان‌های بهنجاری بودند، نشان‌دهنده‌ی میزان تأثیر بدی و خبثت است. از طرف دیگر، نابودی سارون با این‌که گویای این امر است که می‌توان بر بدی‌ها چیره شد، اما از طرف دیگر نشان‌دهنده‌ی این نیز هست

نظر تالکین درباره‌ی اسپرانتو

مسلماً نظر شخصیتی مانند تالکین درباره‌ی مشکل زبان بین‌المللی و راه‌حل ایده‌آل آن، برای اسپرانتودانان یا کسانی که به‌فکر فراگیری یک زبان بین‌المللی مانند زبان اسپرانتو هستند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. پس ببینیم نظر تالکین، این زبان‌شناس و زبان‌ساز بزرگ، در این مورد چیست:

"من، به‌عنوان یک زبان‌شناس تاریخی (فیلولوگ)، به نهضت زبان بین‌المللی، به‌مثابه یک پدیده‌ی زبان‌شناسی جالب، علاقه‌مندم - همان‌طور که هر زبان‌شناس دیگری نیز باید باشد - و به‌ویژه طرفدار مواضع اسپرانتو هستم..."

به‌عنوان مثال، N، زبانی نبوغ‌آمیز و ساده‌تر از اسپرانتو است (۹) اما به‌گونه‌ای بسیار زشت - مظهر ساخت کارخانه، یا به‌عبارت‌گوی‌تر ساخته شده از قطعات اضافی بر تمامی اجزای آن خورده - و فاقد هرگونه هویت، انسجام و زیبایی است، کیفیت‌هایی که در زبان‌های طبیعی بزرگ به‌چشم می‌خورد و در اسپرانتو نیز تا درجه‌ی قابل توجه‌ای (به‌احتمال قوی تا حداکثر درجه‌ای که در یک زبان فراساخته ممکن است) به‌خوبی هویدا است - و این اثباتی است بر نبوغ سازنده‌ی نوآور آن ...

اندرز من به تمام کسانی که فرصت و تمایل این را دارند که به جنبش زبان بین‌المللی بپیوندند، این است که: "وفادارانه از اسپرانتو پشتیبانی کنید." (۱۰)

تالکین: "اندرز من به تمام کسانی که فرصت و تمایل این را دارند که به جنبش زبان بین‌المللی بپیوندند، این است که: 'وفادارانه از اسپرانتو پشتیبانی کنید'."

همان‌طور که مشاهده می‌شود، جانب‌داری و حمایت تالکین از زبان اسپرانتو حدی ندارد. او - که خود به معنای واقعی کلمه در امر زبان و زبان‌های ابداعی متخصص است - هم بر انسجام، هویت و زیبایی زبان بین‌المللی اسپرانتو مهر تأیید زده است و هم به تمامی کسانی که به جنبش زبان بین‌المللی علاقه‌مندند توصیه‌ی موکد برای حمایت و پشتیبانی از اسپرانتو کرده است.

پیتر جکسون (Peter Jackson) نیز در بین سال‌های ۲۰۰۱ و ۲۰۰۳ یک تریلوژی (فیلم سه‌گانه) را بر اساس همین کتاب تالکین کارگردانی کرد.

(۵)

Mez-tero/Middle-earth

(۶)

Clive Staples Lewis (C.S. Lewis)

(۷)

www.pedroiy.free.fr/alphabets/tolkien.htm,
http://erkit.cts.com/tolkien/circle_1.jpg

(۸)

www.sezonoj.itgo.com/Ind-tolk.htm

(۹) به احتمال قوی منظور تالکین از N، زبان نویال (Novial) است. برای آشنایی بیشتر با این زبان، که توسط یک زبان‌شناس مشهور ساخته شده است، به بخش نویال در پیوست شماره ۲ کتاب پدیده‌ی اسپرانتو، راه‌حل مشکل زبان بین‌المللی، تحت عنوان سیر تحول زبان‌های ابداعی رجوع کنید.

(۱۰) متن کامل این نوشته‌ی تالکین در باره‌ی زبان اسپرانتو در مجله‌ی The British Esperantist چاپ لندن، در سال ۱۹۳۲ منتشر شده و پس از آن، از جمله، در مقدمه‌ی ترجمه‌ی کتاب ارباب حلقه‌ها، باران حلقه به زبان اسپرانتو آمده است:

TOLKIEN, J.R.R. La Kunularo de l' Ringo, Trad. W. Auld, Ekaterinburg: Sezonoj, 1995, p.11-12.

و همچنین در صفحات اینترنتی متعددی نقل شده است، به‌عنوان مثال در سایت زیر:

www.donh.best.vwh/Languages/tolkien1.html

منابع:

1- آلد، ویلیام. پدیده‌ی اسپرانتو، راه‌حل مشکل زبان بین‌المللی، ترجمه و تالیف احمد رضا ممدوحی، تهران: نشر آرویج، ۱۳۸۴، ص 410.

2- Microsoft Encarta 2004, far ĉirkaŭ 700 kontribuantoj kaj 100 konsultantoj, versio: 13.0.0.0531, Usono: Microsoft, 2004, 5 CDs

3- www.eo.wikipedia.org

4-www.donh.best.vwh/Languages/tolkien1.html

تالکین می‌گوید که انگیزه‌ی اصلی‌اش از خلق دنیای تخیلی میان-زمین در کتاب‌هایش، آفرینش جهانی بوده است که زبان‌های ساخته شده‌ی وی در آن صحبت شود.

که از بین بردن یک منبع بزرگ بدی، سبب از بین رفتن تمامی بدی‌ها در جهان نمی‌شود و انسان باید همیشه آمادگی مقابله با همه‌ی بدی‌های ممکن را داشته باشد.

پانوشته‌ها:

(۱)

www.fantasy-scifi.net/jrr_tolkien/flotr/sideshow7.jpg, www.skyscript.co.uk/im/tolkien_head.jpg, www.tlotr.com/cast_pics/tolkienpic3.jpg

(۲)

John Ronald Reuel Tolkien

(۳)

The Lord of the Rings

ویلیام آلد جلد‌های سه‌گانه‌ی این شاه‌کار تالکین را به زبان اسپرانتو ترجمه کرده است:

TOLKIEN, J. R. R., La Kunularo de l' Ringo, La 1a parto de La Mastro de l' Ringoj (The Lord of the Rings), trad. W. Auld, Jekaterindurg: Sezonoj, 1997 (2a eld.), 543 p.

TOLKIEN, J. R. R., La Du Turegoj, La 2a parto de La Mastro de l' Ringoj (The Lord of the Rings), trad. W. Auld, Jekaterindurg: Sezonoj, 1996, 429 p.

TOLKIEN, J. R. R., La Reveno de la Reĝo, La 3a parto de La Mastro de l' Ringoj (The Lord of the Rings), trad. W. Auld, Jekaterindurg: Sezonoj, 1997, 399 p.

(۴) نخستین فیلم سینمایی بر اساس کتاب ارباب حلقه‌ها در سال ۱۹۷۸ به کارگردانی رالف باکشی (Ralph Bakshi) ساخته شد.

منتشر شد:

خودآموز زبان بین‌المللی اسپرانتو "آسان‌ترین زبان دنیا"

بها ۴۵۰۰۰ ریال

تالیف: احمد رضا ممدوحی